

Nederlandse Jenaplan Vereniging

Achtergronden en tips voor een filosofisch gesprek

1. Selectie van een kunstwerk

Selecteer gezamenlijk en beargumenteer een kunstwerk. Het kan gaan om iedere kunstvorm. Wel is het van belang dat alle deelnemers het werk binnen enkele minuten goed kunnen waarnemen. Daarom geen lange films of dikke romans.

2. Feitelijke ervaring: een onderzoek

Deel eventuele relevante feitenkennis inzake het werk en de kunstenaar. Afhankelijk van werk en kunstvorm gaat het om zaken als de naam van de maker(s), titel, stijl, stroming, genre, context, vorm, kleur, klank, compositie, onderwerp, handeling of structuur. Vind je dat die informatie de ervaring in de weg staat? Sla dan het delen ervan over. Neem de tijd voor de feitelijke ervaring van het werk. Een eerste onderzoek begint met de vraag: “Wat valt je op?” Mogelijke hulpvragen zijn: “Wat doet het met je” “Wat roept het op? Beschrijf zo nauwkeurig mogelijk je beleving; gevoelens, gedachten, vragen, fantasieën en/of fysieke reacties. Wat wil je? Roept de ervaring op tot een handeling”.

3. Betekenis verlenen

Vertel wat het werk met je doet, welke vragen, gedachten, herinneringen en gevoelens het oproept, wel of niet aanspreekt en licht dit toe. Vragen die (opnieuw) zijn te stellen: “wat gebeurt er

met je als je langer stilstaat? Waar onttrekt het zich aan je begrip? Vind je het mooi? enz.

4. Verwoorden van de beleving in trefwoorden.

Vat de kunstbeleving, dus je gedachten, gevoelens enz. individueel samen in een of enkele persoonlijke trefwoorden. Licht je trefwoord toe. Kies vervolgens beargumenteerd en gezamenlijk een trefwoord dat volgens jullie het werk het beste raakt.

5. Verwoorden van de kunstbeleving in vragen en vaststelling van de vraag.

Noteer individueel welke vragen het trefwoord oproept. Deze vragen zijn via het trefwoord verbonden met de kunstbeleving maar niet aan het kunstwerk. Kies en presenteer een vraag en beargumenteer waarom deze onderzoek verdient. Kies de uitgangsvraag die jullie het meest aanspreekt.

Een geschikte vraag voldoet aan vijf criteria. De vraag is:

- te beantwoorden met hulp van een concreet voorbeeld uit de eigen ervaring.
- leuk, spannend en interessant en raakt voor iedereen de kern die je wilt onderzoeken.
- algemeen en heeft niet alleen op jou betrekking.
- te beantwoorden door na te denken; er zijn meer antwoorden mogelijk. Het is geen feitenvraag en geen instrumentele vraag.
- zo kort en eenvoudig mogelijk geformuleerd.

Samen kiezen jullie de juiste vraag, die als rode draad gaat dienen voor het vervolgesprek. Wissel argumenten uit. Het is belangrijk dat de vraag betekenisvol is. Iedere deelnemer moet ermee akkoord gaan. Sommige mensen gaan filosoferen zonder uitgangsvraag, maar dat wordt niks. Geen vraag? Geen gesprek.

6a. Criteria voor voorbeeldvragen

Filosoferen is geen abstract schaakspel met begrippen, maar een onderzoek van de werkelijkheid inclusief onszelf. Wat we doen, is niet per se hetzelfde als wat we denken of zeggen. Concrete ervaringen zijn schatkamers vol onmisbare informatie over onze drijfveren.

Laat voorbeelden daarom buiten beschouwing als ze niet aan de volgende criteria voldoen:

- het voorbeeld komt uit eigen ervaring, is echt gebeurd, zodat het onderzoek niet hypothetisch wordt.
- het berust op een eigen ervaring waarbij de verteller zelf actief aanwezig was.
- het voorbeeld is geschikt om te vertellen. Hoe eenvoudiger, hoe beter.
- het voorbeeld is afgesloten en ligt in het verleden. Wanneer de verteller in emotioneel opzicht weinig afstand heeft van de gebeurtenis, kan dat het vertellen bemoeilijken of het zicht op de vraag verhinderen.

6b. Regels

Ieder voorbeeld bevat een of meer oordelen en antwoorden op de uitgangsvraag. Onderzoek die oordelen en antwoorden en wissel argumenten uit. Ga na wat wijsheid was in de voorbeeldsituatie. Volgens Aristoteles is het “goede” vaak een midden tussen een te veel en te weinig. Zo is moed het midden tussen angst en overmoed.

Gebruik de volgende hulpvragen:

- waar was je bang voor?
- welke belangen waren het grootst en hoe stemde je je keuze daarop af?
- welke waarden waren in het geding?
- wat moest je loslaten, opgeven of juist behouden?

Onderzoek de rechtvaardiging van je oordelen(ik vind...,omdat...). Hoe zit het leven mat betrekking tot deze kwestie voor jou persoonlijk in elkaar? Noteer deze antwoorden. We noemen ze regels.

6c. Principes en reflectie.

Stel vragen om principes boven water te krijgen:

-) welk principe kun je formuleren naar aanleiding van je antwoord?
-) welk principe rechtvaardigt jouw regel?
-) om welk principe draait dit gesprek?
-) welk principe kun je op een spandoek zetten?

Jullie zoeken ook in deze fase naar overeenstemming door de vragen:

Stemt iedereen in met dit principe? Is dit het antwoord op de uitgangsvraag?

Het is niet nodig dat alle deelnemers alle antwoorden onderschrijven; een filosofisch gesprek is uiteindelijk een gezamenlijk zelfonderzoek.

Vraag elkaar naar de essentie van het gesprek. Wat vond je belangrijk? Oogst wat het gesprek inhoudelijk heeft opgeleverd! Wat vaak goed werkt, is dat alle deelnemers individueel, in een zin en zonder overleg, noteren wat er is veranderd in hun zienswijze op de vraag.

Speel met vormen. Je kunt elkaar die ene zin in een tekstberichtje sturen. Je kunt een groot vel gebruiken. Vervolgens kun je concluderen welke principes jullie delen en welke niet.

7. Terug naar het werk.

Neem de tijd om het werk opnieuw te ervaren. Bepaal of en zo ja hoe jullie beleving van het werk is veranderd en of dat samenhangt met het gesprek.